

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 028.8-053.9:316.61

DOI 10.31865/2077-1827.2(110)2026.361721

INTERDISCIPLINARITY IN THE CONTEXT OF READING AND THE SOCIALISATION OF THE ELDERLY

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ЧИТАННЯ Й СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Ольга Бакай

здобувачка третього
(освітньо-наукового) рівня
вищої освіти освітньої програми
«Соціально-педагогічна робота»
Email: ollinovikova2017@gmail.com
ORCID 0000-0002-3275-0194
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

Olga Bakai

getter of the third (educational and
scientific) level of higher
education of the educational program
«Social Work»
Email: ollinovikova2017@gmail.com
ORCID 0000-0002-3275-0194
SHEI “Donbas State Pedagogical
University”, Ukraine

ABSTRACT

Interdisciplinarity is considered one of the leading methodological approaches in modern science for studying complex social and cultural phenomena. This article explores the origin and development of the concept of interdisciplinarity and analyzes its interpretations in contemporary research. The author defines the interdisciplinary approach as a method of integrating the achievements of different scientific disciplines within educational and research practices.

The study examines interdisciplinarity as a key approach to organizing reading and socialization processes among older adults. Particular attention is paid to the intersection of philology, psychology, gerontology, and social pedagogy in supporting cognitive health and emotional well-being in later life. Reading is considered not only as a means of acquiring information but also as an important tool for overcoming social isolation and promoting active ageing.

The article substantiates that reading functions as a socio-cultural phenomenon that combines cognitive, emotional, and communicative aspects, contributing to the maintenance of social activity among older adults. The interdisciplinary approach enables a comprehensive understanding of socialization through sociological, psychological, pedagogical, and cultural perspectives.

The influence of reading on cognitive processes, social interaction, and reduction of social isolation is analyzed. Modern forms of reading engagement, including bibliotherapy, reading clubs, and online discussions, are highlighted as effective tools for integrating older adults into the socio-cultural environment. The study concludes that the implementation of interdisciplinary approaches in social work

and educational initiatives contributes to improving the quality of life and social inclusion of older people.

Key words: *interdisciplinarity, socialization, older adults, reading, socio-cultural phenomenon, cognitive activity, bibliotherapy, social integration, active ageing, information technologies.*

Актуальність теми. Люди похилого віку завжди характеризувалися певною вразливістю до впливу різноманітних соціальних факторів. У сучасних умовах, зокрема в Україні, частка осіб старшого віку поступово зростає, що зумовлює актуальність дослідження проблем їхньої соціальної адаптації та інтеграції у суспільство. Багато представників цієї вікової групи стикаються з такими проблемами, як самотність, психологічні та психосоціальні труднощі, відчуття безпорадності, соціальної ізоляції та покинутості. Тому **актуальність** дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових шляхів адаптації літніх людей у сучасному суспільстві, що стрімко старіє. Поєднання філологічного, психологічного та соціального підходів дозволяє комплексно вирішувати проблему самотності та втрати соціальних зв'язків. Кількість людей «третього віку» постійно зростає і за прогнозами до 2050 року становитиме третину населення планети. Це вимагає нових підходів до підтримки якості їхнього життя. Активне читання є ефективним «тренажером» для мозку. Дослідження підтверджують, що воно знижує ризик розвитку хвороби Альцгеймера у 2,5 рази, покращує пам'ять та уповільнює зниження когнітивних функцій у літньому віці.

Читання, особливо у групах або під час обговорень, допомагає літнім людям відчутти себе частиною спільноти та подолати соціальну ізоляцію. Спільне дозвілля активізує мозкову діяльність та покращує психоемоційний стан.

Проблема вимагає інтеграції знань із геронтології, соціальної педагогіки та бібліотечної справи. Лише комплексний підхід може забезпечити ефективний соціально-педагогічний супровід літніх осіб. Дослідження цієї проблематики потребує міждисциплінарного підходу, оскільки поєднує аспекти педагогіки, психології, соціології, геронтології та бібліотекознавства. Саме інтеграція знань із різних галузей науки дозволяє комплексно розглянути роль читання як інструменту соціалізації людей похилого віку. В Україні набувають популярності такі послуги, як «Університет третього віку», де читання та освіта стають ключовими інструментами соціальної адаптації.

Важливу роль у підтримці емоційного стану, інтелектуальної активності та соціальної взаємодії людей похилого віку може відігравати читання. Знайомство з художньою літературою часто розпочинається ще в ранньому дитинстві, коли батьки читають дітям казки, і може супроводжувати людину протягом усього життя, зокрема й у період старіння. Читання здатне виступати не лише засобом отримання інформації, а й важливим чинником соціалізації, психологічної підтримки та культурного розвитку. Міждисциплінарний підхід поєднує соціальні науки, інженерію та педагогіку для створення «вікових» технологій.

З іншого боку, міждисциплінарність та її вплив на соціалізацію людей похилого віку досліджена недостатньо, потребує більшої уваги та вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження (станом на 2024–2026 роки) демонструють перехід від розгляду читання як суто індивідуального когнітивного процесу до його розуміння як потужного

інструменту соціальної інтеграції та підтримки ментального здоров'я літніх людей. Останні публікації наголошують, що спільне читання (shared reading) та книжкові клуби є ефективним засобом боротьби з десоціалізацією та самотністю, яка часто виникає після виходу на пенсію.

Дослідження 2025 року підкреслюють, що участь у групах читання задовольняє базові потреби літніх людей у приналежності та самореалізації. В них акцентують на тому, що спільне читання вголос створює безпечне середовище, де літні люди відчувають повагу та можуть вільно спілкуватися, що критично важливо для підтримки соціальних зв'язків. Варто підкреслити, що міждисциплінарні дослідження підтверджують прямий зв'язок між регулярним читанням та сповільненням когнітивного занепаду. Вони свідчать, що читання цілих текстів (на відміну від коротких повідомлень у мережі) активує численні нейронні кластери, відповідальні за обробку звуків, візуальних образів та пам'ять. Дослідження показують, що активне читання (навіть 30 хвилин на день) може подовжити життя в середньому на 2 роки, оскільки воно посилює зв'язки між клітинами мозку та знижує рівень стресу. Читання наукової та навчальної літератури стимулює «навчання заради зв'язків», де освіта стає приводом для соціалізації різних поколінь.

Соціалізацію людей похилого віку досліджували такі науковці як Баніт О., Безпалько О., Денисюк О., Житинська І., Житинська Ю., Каркач А., Коваленко О., Маденова М., Мокряк М., Ліфарєва Н., Романова М., Семагіна Т., Скорик Т. Читання, з точки зору соціалізації розглядалось в працях Благун Н., Маковської В., Лисенко Ю., Сисоевої С.

Міждисциплінарні аспекти висвітлюють у своїх працях Гарачковська О., Дмитренко Н., Карась О., Ковальчук М., Мельник Т., Ніколаєва А.

Попри наявність окремих наукових досліджень, проблема міждисциплінарності у вивченні читання як чинника соціалізації людей похилого віку залишається недостатньо розкритою.

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання. Метою статті є аналіз ролі читання у процесі соціалізації людей похилого віку та обґрунтування значення міждисциплінарного підходу в цьому процесі.

Автор ставить перед собою такі завдання:

1. Довести інтегративну роль читання: показати, як воно поєднує когнітивні (підтримка пам'яті), психологічні (емоційний комфорт) та соціальні (подолання самотності) аспекти життя.

2. Обґрунтувати міждисциплінарний підхід: розглянути проблему на перетині бібліотекознавства, педагогіки (герогогіки), психології та соціології.

3. Визначити потенціал соціалізації: дослідити, як створення читацьких клубів чи спільних обговорень допомагає літнім людям інтегруватися в суспільство та зберігати соціальні зв'язки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасній науці міждисциплінарність розглядається як один із провідних методологічних підходів до дослідження складних соціальних і культурних явищ. Завдяки міждисциплінарному підходу можна розглядати дослідження більш детально, в різних варіаціях. Міждисциплінарність працює як комплексний підхід до вивчення не тільки конкретної теми, а й дозволяє набути компетентності в суміжних сферах, які

беруть участь в міждисциплінарному дослідженні. Такий підхід сприяє розгляду процесу навчання, соціалізації та культурного розвитку з різних наукових аспектів – психологічного, педагогічного, соціального та культурологічного.

Одним із ефективних засобів культурологічного аспекту виступає читання, яке забезпечує доступ до знань, культурного досвіду та можливість для соціальної взаємодії.

Читання виступає засобом передачі соціального досвіду, культурних цінностей і норм поведінки, сприяючи інтеграції особистості у суспільство. Через взаємодію з текстом людина засвоює соціальні ролі, моделі поведінки та способи комунікації, що особливо важливо для людей похилого віку, які можуть переживати зміну соціального статусу та обмеження соціальних контактів (Романова, 2018).

Соціальна функція читання проявляється у можливості формування та підтримки соціальних зв'язків. Обговорення прочитаного, участь у читацьких клубах, бібліотечних заходах або онлайн-спільнотах створюють умови для комунікації та взаємодії між людьми. Такі форми діяльності сприяють розвитку міжособистісного спілкування, зменшенню соціальної ізоляції та формуванню відчуття приналежності до спільноти. Для людей похилого віку це має особливе значення, оскільки дозволяє підтримувати активну соціальну позицію та залученість до суспільного життя (Мацкевич, 2024).

Читання виступає не лише індивідуальною інтелектуальною діяльністю, а й важливим соціальним феноменом, що забезпечує комунікацію та взаємодію між людьми. За результатами досліджень, значна частина читачів обговорює прочитані книги з друзями та членами родини, що свідчить про соціальний характер читацької діяльності. Крім того, рекомендації знайомих є одним із головних чинників вибору літератури, що підсилює роль читання як комунікативної практики.

Читання виконує також важливі соціальні функції, серед яких інформаційна, освітня, культурна та терапевтична. Для більшості людей книги є джерелом відпочинку, емоційного відновлення та отримання життєвого досвіду. Водночас читання сприяє формуванню життєвих стратегій, підвищує стресостійкість і допомагає знаходити шляхи подолання складних життєвих ситуацій.

У сучасних умовах читання розглядається як ефективний інструмент соціальної адаптації різних категорій населення, зокрема людей похилого віку. Використання читання у бібліотечних, освітніх та соціальних практиках сприяє подоланню соціальної ізоляції, активізації міжособистісної взаємодії та підтримці психологічного благополуччя.

Зв'язок читання та соціалізації розглядається у сучасній науці як взаємопов'язаний процес, у якому читання виступає важливим механізмом засвоєння соціального досвіду та інтеграції особистості у суспільство. У процесі читання людина не лише отримує інформацію, а й засвоює соціальні норми, цінності, моделі поведінки та способи взаємодії з іншими людьми. Через літературні образи та сюжети відбувається опосередковане включення індивіда у соціальні ситуації, що сприяє розвитку соціального мислення та здатності до розуміння інших (Бакай, 2022).

Окремі наукові праці підкреслюють, що художня література має значний педагогічний потенціал і може виступати ефективним засобом соціалізації

людей «третього віку», сприяючи формуванню соціальних установок, розвитку емоційної сфери та підтримці активної життєвої позиції (Мажара, 2023).

Читання є універсальним соціокультурним інструментом, що поєднує пізнавальні, емоційні та комунікативні функції. Для людей похилого віку воно стає способом збереження когнітивної активності, профілактики деменції, а також засобом підтримки соціальних зв'язків через участь у бібліотечних клубах, читацьких гуртках чи онлайн-спільнотах.

Крім того, читання виступає важливим компонентом бібліотерапії, що базується на психологічному впливі художніх і документальних текстів. Така діяльність сприяє саморефлексії, емоційній стабільності та відновленню почуття життєвої мети. Читання у пізньому віці стає «мостом між минулим досвідом і сучасністю», допомагаючи літнім людям зберегти відчуття соціальної належності.

Соціалізація є фундаментальним процесом становлення особистості, який триває протягом усього життя людини. Вона забезпечує інтеграцію індивіда в соціум, засвоєння ним системи цінностей, норм і моделей поведінки, що дають змогу ефективно функціонувати в межах суспільства. Як зазначає М. Кухта, соціалізація – це «процес входження індивіда у суспільство, засвоєння ним системи знань, норм, правил поведінки, цінностей та переконань» (Кухта, 2014).

Для людей похилого віку цей процес набуває особливого змісту, оскільки пов'язаний із переосмисленням життєвих ролей, зміною соціального статусу, адаптацією до нових умов життя, пошуком нових форм активності та самореалізації. Саме тому актуальним стає вивчення вторинної соціалізації, яка забезпечує успішну інтеграцію людини в оновлене соціальне середовище.

Вторинна соціалізація охоплює період життя, коли людина вже має сформовану особистість, певний досвід, систему цінностей і переконань, але змушена адаптуватися до нових соціальних реалій. За визначенням Н. Ліфарєвої, вторинна соціалізація – це «сукупність процесів соціально-адаптаційного та розвиваючого характеру», яка передбачає:

- зміни в житті соціально зрілої особистості, що вже пройшла етап первинної соціалізації;
- функціонування на більш формальному, інституціональному рівні;
- проходження двох етапів: десоціалізації (втрата попередніх соціальних ролей, професійних зв'язків) і ресоціалізації (опанування нових соціальних ролей і навичок) (Ліфарєва, 2018).

Процес ресоціалізації у похилому віці спрямований не лише на адаптацію до змін, а й на підтримку когнітивної, емоційної та комунікативної активності. Як зазначає Всесвітня організація охорони здоров'я (World Health Organization), активне старіння передбачає не лише фізичне благополуччя, а й участь у культурних, освітніх та соціальних практиках, що підтримують відчуття значущості та соціальної включеності людини похилого віку.

Одним із ефективних засобів цього процесу виступає читання, яке забезпечує доступ до знань, культурного досвіду та можливість для соціальної взаємодії.

Міждисциплінарність у контексті соціалізації людей похилого віку означає поєднання знань і методів із різних галузей – соціології, психології, педагогіки, культурології та інформаційних технологій.

У межах соціології для людей похилого віку процес соціалізації пов'язаний із переосмисленням соціальних ролей і відновленням соціальних

зв'язків. У цьому контексті читання виступає засобом соціальної взаємодії, оскільки сприяє комунікації через обговорення прочитаного, участь у читацьких спільнотах і формування нових соціальних контактів.

Культурологічний аспект підкреслює роль соціалізації як процесу засвоєння культурних цінностей, традицій і норм. У цьому контексті читання є важливим соціокультурним феноменом, який забезпечує передачу культурної спадщини, формування світогляду та підтримку міжпоколінної взаємодії, що сприяє збереженню соціальної ідентичності людей похилого віку (Яворська, 2023).

Водночас інформаційні технології розширюють можливості соціалізації через доступ до цифрових ресурсів і нових форм комунікації. Електронне читання, онлайн-клуби та цифрові платформи створюють умови для соціальної активності, навіть за обмежених фізичних можливостей, та сприяють подоланню соціальної ізоляції (Каркач, Семагіна, 2023).

Такий підхід дозволяє розглядати читання не лише як індивідуальний акт, а як комплексний соціально-комунікативний процес, що сприяє активному старінню та інтеграції людини у цифрове суспільство.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Стаття є надзвичайно актуальною, оскільки пропонує читання не просто як дозвілля, а як стратегічний інструмент збереження ментального здоров'я та активної соціальної позиції представників старшого покоління. Таким чином, міждисциплінарність читання стає дієвим механізмом ресоціалізації, який забезпечує не лише інтелектуальний розвиток, а й соціальну інтеграцію людини похилого віку.

Читання у системі вторинної соціалізації людей похилого віку виконує багатомірну функцію: когнітивну, комунікативну, емоційно-регулятивну й культуротворчу. Міждисциплінарний підхід дозволяє розглядати цей процес як ефективний інструмент соціальної адаптації, що поєднує освітні, психологічні та культурні практики. Соціалізація через читання сприяє не лише інтеграції у суспільство, а й збереженню особистісної цілісності, життєвої активності та духовного потенціалу людей похилого віку.

Перспектива дослідження буде поглядати у впровадженні літературних дискусій як інструменту інтеграції літніх людей у сучасний інформаційний простір та аналізі соціалізуючої функції художньої літератури у формуванні позитивної «Я-концепції» людини «третього віку».

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Бакай О. Педагогічний потенціал художньої літератури як засобу соціалізації людей третього покоління // Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. 2022. №17. С. 196–204. URL: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.17.2022.264421>

Каркач А., Семагіна Т. Цифрова компетентність людей похилого віку: специфіка, критерії сформованості та програма розвитку. Ввічливість. Humanitas. 2023. Т. 2. С. 50–56. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.8>.

Кухта М. Життєві перспективи людей похилого віку: теоретичний аналіз. Соціальні виміри суспільства. 2014. Т. 6. С. 253–266. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svs_2014_6_21.

Ліфарєва Н. Вторинна соціалізація людей похилого віку як соціально-

педагогічна проблема. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія. 2013. Т. 2. С. 28–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2013_2_7.

Мажара А. Соціалізація людей похилого віку в умовах територіальної громади : кваліфікаційна робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 231 Соціальна робота / наук. кер. Н. Захарова. БДПУ, 2023. С. 55.

Мацкевич Ю. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО СТАРІННЯ. Ввічливість. *Humanitas*. 2024. Т. 3. С. 84–92. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.12>.

Романова І. Соціальна робота з підтримки інтелектуальної активності людей похилого віку. Теорія і практика управління соціальними системами. 2018. Т. 1. С. 64–72.

Яворська Т. Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книг і читання. Вісник Книжкової палати. 2023. Т. 4 : Бібліотечна справа. С. 21–27. URL: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27).

REFERENCES

Bakai, O. (2022). Pedagogical potential of fiction as a means of socialization of the third-age people. *Teacher Professionalism: Theoretical and Methodological Aspects*, 17, 196–204. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.17.2022.264421>

Karkach, A., & Semyhina, T. (2023). Digital competence of older adults: specifics, criteria of formation and development program. *Humanitas*, 2, 50–56. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.8>

Kukhta, M. (2014). Life perspectives of older adults: theoretical analysis. *Social Dimensions of Society*, 6, 253–266. http://nbuv.gov.ua/UJRN/svs_2014_6_21

Lifarieva, N. (2013). Secondary socialization of older adults as a socio-pedagogical problem. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series: Pedagogy and Psychology*, 2, 28–34. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2013_2_7

Mazhara, A. (2023). Socialization of older adults in the conditions of a territorial community (Master's thesis). Berdyansk State Pedagogical University, 55 p.

Matskevich, Yu. (2024). Social work with older adults in the context of global ageing. *Humanitas*, 3, 84–92. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.12>

Romanova, I. (2018). Social work on supporting intellectual activity of older adults. *Theory and Practice of Social Systems Management*, 1, 64–72.

Yavorska, T. (2023). Social networks of libraries as an effective tool for promoting books and reading. *Bulletin of the Book Chamber*, 4, 21–27. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27)

АНОТАЦІЯ

У сучасній науці міждисциплінарність розглядається як один із провідних методологічних підходів до вивчення складних соціальних і культурних явищ. У статті досліджено сутність поняття міждисциплінарності, проаналізовано основні підходи до його трактування та визначено його значення у наукових дослідженнях і практичній діяльності. Міждисциплінарний підхід визначено як спосіб інтеграції знань різних галузей для комплексного аналізу соціальних процесів.

Особливу увагу приділено застосуванню міждисциплінарності у контексті соціалізації людей похилого віку. Розглянуто взаємозв'язок

соціологічних, психологічних, педагогічних, культурологічних та інформаційно-технологічних аспектів соціалізації. Обґрунтовано роль читання як соціокультурного феномену, що сприяє розвитку когнітивної активності, підтримці емоційного стану та формуванню соціальних зв'язків.

Проаналізовано вплив читання на процес соціалізації людей похилого віку, зокрема через такі форми, як бібліотерапія, читацькі клуби та онлайн-комунікація. Визначено, що читання виступає ефективним інструментом подолання соціальної ізоляції та сприяє активному залученню осіб похилого віку до соціокультурного простору. Зроблено висновок, що використання міждисциплінарного підходу дозволяє підвищити ефективність соціальної роботи та освітніх практик, спрямованих на покращення якості життя людей похилого віку.

Ключові слова: міждисциплінарність, соціалізація, люди похилого віку, читання, соціокультурний феномен, когнітивна активність, бібліотерапія, соціальна інтеграція, активне старіння, інформаційні технології.

Дата надходження статті до видання: 20.04.2026 р.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.05.2026 р.

Дата публікації: 29.05.2026 р.

УДК 364-57-053.6-058.64

DOI 10.31865/2077-1827.2(110)2026.361722

SOCIO-PEDAGOGICAL PREVENTION OF ADOLESCENTS AT RISK IN CENTERS OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL REHABILITATION

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ПІДЛІТКІВ ГРУПИ РИЗИКУ В ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Наталія Коношенко

кандидат педагогічних наук, доцент,
E-mail: konoshenko.natalia77@gmail.com
ORCID 0000-0002-7637-8523
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Natalia Konoshenko

PhD. in Pedagogy, Associate Professor,
E-mail: konoshenko.natalia77@gmail.com
ORCID 0000-0002-7637-8523
SHEI "Donbas State Pedagogical University", Ukraine

Сергій Коношенко

доктор педагогічних наук, професор,
E-mail: konoshenko.sergey777@gmail.com
ORCID 0000-0001-7727-2897
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Sergii Konoshenko

D.Sc. in Pedagogy, Professor,
E-mail: konoshenko.sergey777@gmail.com
ORCID 0000-0001-7727-2897
SHEI "Donbas State Pedagogical University", Ukraine

© Наталія Коношенко, Сергій Коношенко, Інна Трубник, 2026
